

**УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ, З ПИТАНЬ РЕЛІГІЙ ТА НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
ВОЛИНСЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ
МУЗЕЙ ВОЛИНСЬКОЇ ІКОНИ**

Пам'яті українського мистецтвознавця ПАВЛА ЖОЛТОВСЬКОГО

ВОЛИНСЬКА ІКОНА: ДОСЛІДЖЕННЯ ТА РЕСТАВРАЦІЯ

Науковий збірник

Випуск 25

**Матеріали XXV Міжнародної наукової конференції,
присвяченої 25-річчю Музею волинської ікони
м. Луцьк, 25-26 жовтня 2018 року**

Луцьк - 2018

МИЛЕЦЬКА ІКОНА БОЖОЇ МАТЕРІ: ЗАЛИШОК ЗАГУБЛЕНОЇ НА СЛОБОЖАНЩИНІ ВОЛИНСЬКОЇ СПАДЩИНИ В ПЕРІОД МІЖ СВІТОВИМИ ВІЙНАМИ

У 1915 р., під час Першої Світової війни, до Харківської губернії були евакуйовані пам'ятки сакрального мистецтва Волині — збірка Волинського єпархіального давньосховища (м.Житомир) та ікони Свято-Миколаївського Милецького монастиря. Ікони Волинського давньосховища залишились у Харкові, а ченцям Милецького монастиря було дозволено оселитись у містах Ізюмі та Богодухові Харківської губернії. Більшість ченців, разом із настоятелем монастиря архімандритом Олексієм, мешкали в Ізюмі, де їм було дозволено проведення хресних ходів задля збору пожертв [7,10,12]. Саме на Слобожанщині, у Харкові, відбулось розкриття шанованої ікони св. Миколая XVI ст. з Милецького монастиря, пензля Сучавського іконописця Григорія Босиковича, що спричинило справжню сенсацію у наукових колах Російської імперії [4,7,11,12].

Після встановлення у Харкові більшовицького правління, ікони Волинського давньосховища опинились в державному музейному фонді, та були майже всі втрачені за часи німецької окупації. Невелика, але безцінна частина колекції зберігається зараз у Харківському художньому та Харківському історичному музеях [2,3,6,8,13]. Про долю милецького зібрання даних майже нема, відомо лише те, що Милецька ікона св. Миколая у міжвоєнні роки також зберігалась у Харківському художньому музеї [7].

У 2007 р., під час конференції «Волинська ікона: дослідження та реставрація», відбулось виїзне засідання конференції в м. Камінь-Каширський із відвідуванням відродженого Милецького монастиря. Вже у Харкові, після повернення з конференції, до автора цієї публікації зателефонували з Милецького монастиря, з проханням віднайти, якщо буде нагода, рештку загубленої на Слобожанщині монастирської

спадщини. Але лише через десять років було знайдене перше свідчення того, що деякі милецькі ікони й досі перебувають на Харківщині.

У червні 2017 р. в Харківській художній галереї ім. Г. Семірадського пройшла виставка «Православна ікона на Слобожанщині», яка була організована Центром краєзнавства ім. академіка П.Т.Тронька Харківського національного університету ім. В.Каразіна. На виставці були представлені слобожанські пам'ятки сакрального мистецтва XIX — початку XX ст., російські старообрядницькі ікони різних іконописних осередків, які мали поширення на Слобожанщині, сучасні ікони Харківських іконописців. Експозиція була сформована з пам'яток, які належать Центру краєзнавства ХНУ, приватним збіркам, храмам Харківської та Ізюмської єпархій УПЦ. Центром експозиції стала велика старовинна ікона, надпис на якій свідчив, що ікона є Милецьким образом Божої Матері.

Виставка визвала зацікавлення глядачів, була відвідана високими гостями, серед яких був консул Республіки Словаччина. На прохання організаторів виставки, автор цієї публікації провів декілька екскурсій та мав можливість детально дослідити експонати, серед яких була й Милецька ікона.

Милецька ікона Божої Матері, яка була представлена на виставці, з боку іконографії, відноситься до іконографічного типу Одигітрія-Перівлепта. Богоматір та Немовля зображені в коронах. Богородиця одягнена в синій мафорій та червону туніку, Христос в червоний гіматій та білий хітон з вохряним вузьким поясом. Правицею Христос благословляє, в лівій руці тримає державу.

Ікона написана на дерев'яній, ймовірно липовій дошці розміром 140 X 87 X 2.5 см, має вертикальний формат, закінчується фігурним, напівкруглим завершенням. Основа складається з трьох дошок, які з'єднані в єдиний щит. Дві вертикальні дошки ділять основу на дві нерівні частини, окремою дошкою є напівкругле завершення ікони (висота 21 см). Дошки з'єднані між собою шпугами: двома горизонтальними (верхня втрачена), врізаними з лівої сторони (ширина до 7 см), та, у верхній частині, двома вертикальними (ліва втрачена), які з'єднують верхню та основну частини щита. Окрім шпуг, дошки мають допоміжні з'єднання у вигляді трьох прямокутних «карасиків», які розташо-

вані у центрі, вгорі та у низу. З тильного боку дошка ікони оброблена напівкруглою стамескою упродовж волокон основи, та пофарбована в зелений (?) колір. Тильна сторона ікони вкрита шаром забруднень.

Ґрунт ікони білого кольору, покладений на паволоку полотняного плетіння. Фарбовий шар ікони (товщина до 2 мм), окрім ликів Христа та Богородиці, вкрито декількома шарами перемалювань олійною фарбою та бронзою. Тло ікони було вкрито золотом. Зв'язок фарбового шару з основою незадовільний, наявні здуття, осипи, опіки. Окремі ділянки фарбового шару ледве тримаються на своєму місці. Ділянки живопису, які не зазнали перемалювань, вкриті лаком, який, хоча й зберіг блиск, значно потемнів, набувши золотаво-коричневого кольору. Незважаючи на значні перемалювання, Милецьку ікону можна умовно датувати другою половиною XVIII ст., тобто ця ікона була написана в уніатський період історії монастиря, коли Милецький монастир іменувався «Опатством Милецьким» [1,4,7,12]. Звісно більш точне датування можливо лише після розкриття пам'ятки.

Цікавим є напис на зворотньому боці ікони, написаний російською мовою: «По условию обновления икону вытирать надо лишь сухою тряпкою. Но отнюдь не маслом и водою». Напис є цікавим, бо свідчить не лише про поновлення ікони, а й містить рекомендації щодо подальшого зберігання твору. Ймовірно Милецька ікона Божої Матері, як і ікона св. Миколая, була реставрована після евакуації на Харківщину.

На відміну від ікони св. Миколая, Милецька ікона Пресвятої Богородиці не отримала широкої відомості, але вона згадується серед втрачених святинь Милецького монастиря [4].

Було встановлено, що Милецька ікона Божої Матері була передана на виставку з храму св. Катерини с. Протопопівка Балаклейського р-ну Харківська обл. (Ізюмська єпархія УПЦ). Село Протопопівка розташоване в 55 км від м. Ізюм, де до встановлення радянського режиму зберігались ікони Милецького монастиря. Ймовірно, ікона була врятована від знищення парафіянами однієї з Ізюмських церков. Зараз важко простежити всі деталі побутування ікони на Слобожанщині, але впевнено можна стверджувати, що ікона була передана до Протопопівці не раніше другої половини XX ст., тому, що у 1930-ті рр. була знищена старовинна дерев'яна церква в селі, разом із всім внутрішнім вбран-

ням [5,9]. Якщо ікона з Милецького монастиря зберігалась саме там, вона б загинула разом із місцевими іконами. Обставини та деталі побутування Милецької ікони Богоматері потребують подальшого дослідження. На цей час проводяться перемовини з настоятелем храму св. Катерини с. Протопопівка щодо проведення консерваційно-реставраційних робіт.

1. Горін С. Монастирі Західної Волині (друга половина XV – перша половина XVII ст.) /Сергій Горін. – Львів: Місіонер, 2007. – 336 с.

2. Кацай В. До історії побутування Волинського давньосховища у Харкові / В.Кацай // Волинська ікона: дослідження та реставрація. Науковий збірник. – Луцьк: Волинський краєзнавчий музей, Музей волинської ікони, 2007. – С. 34-35.

3. Луць В. Волинська ікона з Львівської картинної галереї (ЛКГ) та Харківського художнього музею (ХХМ) /В.Луць, З.Откович //Волинська ікона: питання історії вивчення, дослідження та реставрація. – Луцьк: Ініціал, 1995. – С.24 – 34.

4. Милецький Миколаївський чоловічий монастир [Електронний ресурс] // УПЦ Володимир-Волинська єпархія: веб-портал. — Електронні дані: Режим доступу : <http://xn--80a3aau4czas.xn--j1amh/myletskyj/> — вільний (дата звернення : 24.08.2018). — Назва з екрана.

5. Пудря І.С. Втрачені храми Балаклійщини /І.С.Пудря. –Х.: ФОП Бровін О.В., 2016. – 196 с.

5. Пуцко В. Локалізовані ікони Волинського єпархіального давньосховища /Василь Пуцко //Волинська ікона: дослідження та реставрація. – Луцьк: Волинський краєзнавчий музей, Музей волинської ікони, 2012– С.29-35.

7. Пуцко В.Г. Ікона святого Миколая Милецького сучасського маляра Григорія Босиковича /В.Г.Пуцко //Записки Наукового товариства імені Шевченка. Том ССXXXVI. – Л.:НТШ, 1998. – С.373-397.

8. Пуцко В.Г. Художня колекція Волинського єпархіального давньосховища /В.Г.Пуцко //Волинська ікона: питання історії вивчення, дослідження та реставрація. – Луцьк: Ініціал, 1995. – С.22-24.

9. Таранушенко С.А. Дерев'яна монументальна архітектура Лівобережної України. Повна редакція /С.А.Таранушенко. – Х.: Видавець Савчук О.О., 2014. – 864 с.

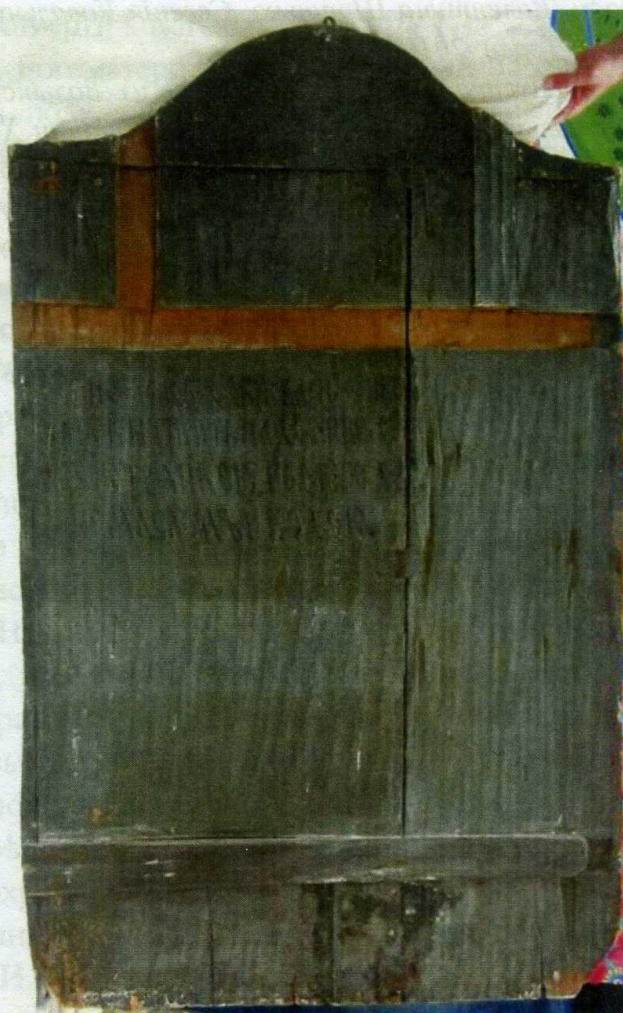
10. Хрисанф І. Крестный ход с Волинской святыней /И. Хрисанф //Пастырь и паства: журнал для духовенства и народа Харьковской епархии. –Х.: Духовная семинария, 1916. – С.1099 – 1101. – № 40 – 41.

11. Чудотворные и местночтимые иконы Святой Руси на земле Украинской просиявшие.—В трех частях. — К.: [Б. И.], 2005. — Ч. II. — 264 с.

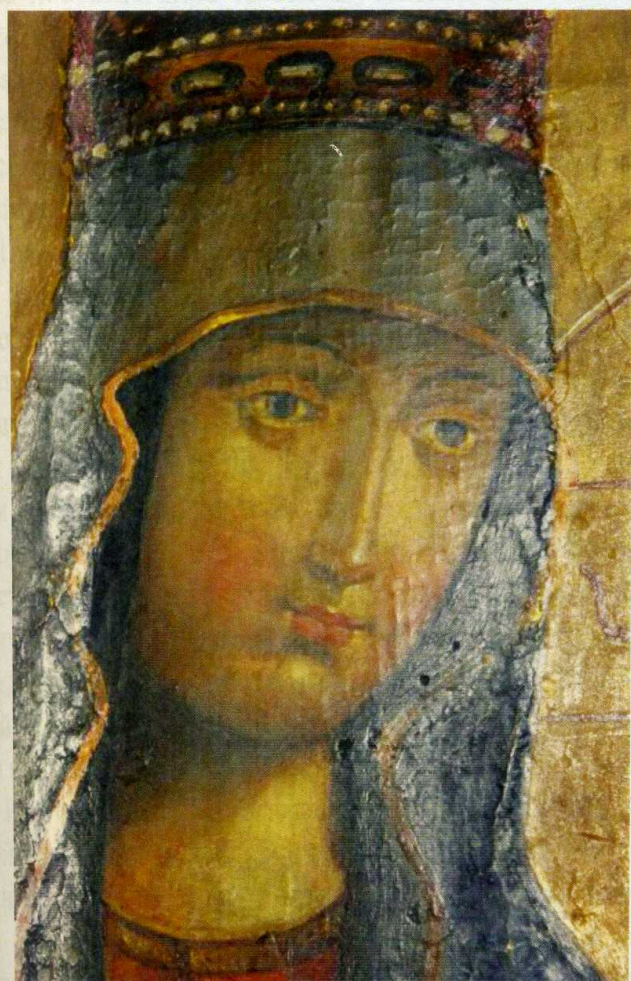
12. В. Штинько, В. Ковальчук, Є. Волинь: храми

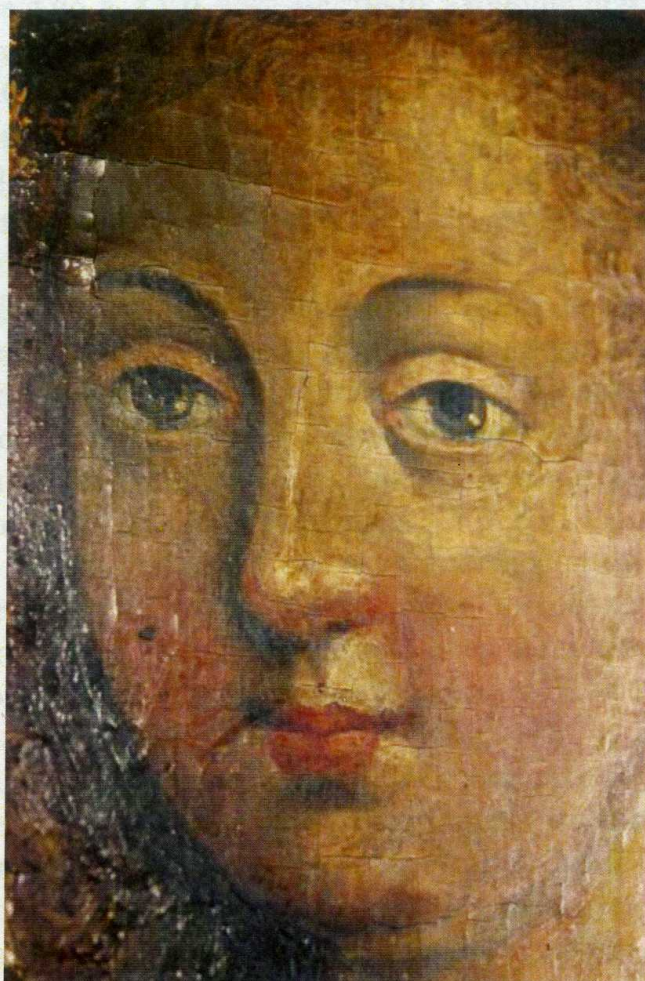
1. Милецька ікона Божої Матері.
Др. пол. XVIII ст. (?). Фото В.Шуліки.

2. Милецька ікона Божої Матері. Др. пол.
XVIII ст. (?). Зворотній бік. Фото Л.Маслової.

3. Милецька ікона Божої Матері. Др. пол.
XVIII ст. (?). фрагмент. Фото В.Шуліки.

4. Милецька ікона Божої Матері. Др. пол.
XVIII ст. (?).фрагмент. Фото В.Шуліки.